

فصلنامه امنیت ملی
سال نهم، شماره ۳۱، بهار ۱۳۹۸
مقاله اول از صفحه ۷ الی ۳۲

ابعاد امنیت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)^۱

قاسم حبیب‌زاده^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۱۲

چکیده:

در جوامع پیچیده امروزی امنیت ابعاد مختلفی یافته و حاکمیت ناگزیر از تأمین امنیت در همه ابعاد آن است. این تحقیق هدفش احصاء ابعاد امنیت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است و تلاش دارد با تحلیل گفتمان و با رویکرد استنباطی و به صورت تمام شمار، بیانات معظم^{له} را بررسی نموده و ابعاد امنیت را احصاء نماید. مسئله این تحقیق این است که در ایجاد امنیت پایدار و همه‌جانبه نمی‌توان صرفاً از دستگاه‌های نظامی، انتظامی و امنیتی امنیت را مطالبه نمود بلکه تمام دستگاه‌های حکومتی در ایجاد و ارتقاء امنیت دخیل هستند، اما این امر چندان برای کارگزاران حکومتی در دستگاه‌های دیگر تفهم نشده است. از بررسی، واکاوی و تحلیل فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چنین نتیجه گرفته می‌شود که ابعاد امنیت را در شش بُعد فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، دفاعی - امنیتی و زیست‌محیطی می‌توان سازمان‌دهی کرد. این ابعاد به هم مرتبط بوده و تهدید یا وجود آسیب در هر یک از آنها، سایر ابعاد را متأثر خواهد نمود. ابعاد مطروحه امنیت عمدتاً بر عهده متولیان آن دستگاه‌هاست که باید با اقداماتی از جنس حوزه کاری خویش، امنیت آن حوزه را تأمین نمایند.

کلیدواژه‌ها: امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امنیت، ابعاد امنیت

۱- مقاله علمی - پژوهشی برگرفته از رساله دکتری می‌باشد.

۲- دانش‌آموخته دوره دکتری امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی - ghabibzadeh@yahoo.com

مقدمه:

پیامبر اسلام (ص) در روایتی فرمودند: دو نعمت‌اند که قدر آن‌ها شناخته نمی‌شود و کفران می‌گردند: امنیت و عافیت^۱ (بحارالانوار، ج ۸۱: ۱۷۰). در این روایت امنیت هم‌تراز عافیت آمده که البته کمتر مورد توجه انسان‌هاست و هنگامی اهمیت آن‌ها آشکار می‌شود که نقصانی در آن‌ها ایجاد شود. در فرهنگ علوی نیز بر نعمت امنیت تأکید شده است. امام علی (ع) می‌فرماید «... کسی که خود را در پناه خداوند قرار دهد، در امنیت و آرامش خواهد بود و هر کس دشمن خدا باشد، ترسان است»^۲ (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۴۷).

در کتب فقهی و اسلامی مبحث مستقلی تحت عنوان امنیت تدوین نشده، اما به صورت گوناگون مباحث مربوط به امنیت مطرح شده است؛ مانند جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، دفاع، دفاع فردی و ملی و عمومی، برقراری قسط و عدل، قضاوت عادلانه، اجرای حدود الهی، برخورد با اشرار و محاربان و یاغیان و مفسدان و برخورد با عناصر شرور و اسلحه به دست که مردم را می‌ترسانند، برخورد با دزدان و فتنه‌گران، برخورد با جاسوسان، عدم اجازه نفوذ دشمنان، عدم سلطه بیگانگان و بیگانه‌پرستان، رفع فقر و محرومیت، برقراری روابط عادلانه بین‌المللی، عدم استفاده از زور در روابط دو جانبه و چند جانبه و موضوعاتی از این قبیل؛ بنابراین با بهره‌گیری از منابع پراکنده فقهی و اسلامی می‌توان ابعاد مختلف امنیت را از دید روایات و احادیث مورد بررسی قرار داد. در جوامع امروزی امنیت صور و ابعاد مختلفی یافته و تأمین آن مستلزم نقش‌آفرینی دستگاه‌های گوناگونی است. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان فرمانده کل قوا و ولی‌فقیه با اشراف بر منابع فقهی و مسئولیت اداره کلان جامعه، امنیت و ابعاد آن را در جامعه پیچیده کنونی در بیانات مختلف و در دیدار با مردم و کارگزاران حکومتی ترسیم نموده‌اند که باید با احصاء و دسته‌بندی آن‌ها ابعاد امنیت را تبیین نمود.

جوامع امروزی به میزانی که گسترش یافته و ابعاد متنوع و پیچیده‌ای می‌یابند، از ابعاد مختلف امنیت برخوردار می‌گردند. «امنیت» امروزه در حوزه‌های اجتماعی پراکنده است و متولی هر بخشی از جامعه در ارتقاء یا کاهش امنیت سهیم است. مسئله مورد نظر در این مقاله این است که بخشی از متولیان و کارگزاران حکومتی در حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، زیست‌محیطی درک درستی از حوزه مأموریتی خویش در تأمین امنیت ندارند. حتی در بخشی از بدنه دستگاه‌های

۱- نِعْمَتَانِ مَكْفُورَتَانِ؛ الْأَمْنُ وَالْعَافِيَةُ

۲- ... فَإِنَّ جَارَ اللَّهِ آمِنٌ وَعَدُوَّهُ خَائِفٌ

انتظامی، نظامی و امنیتی ممکن است این تصور وجود داشته باشد که تأمین امنیت صرفاً با سازوکارهای انتظامی یا امنیتی حاصل می‌شود و این در حالی است که نگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به عنوان فرمانده کل قوا و رهبر جامعه اسلامی غیر از این است و دیدگاه‌های ایشان در حوزه امنیت برای کارگزاران حکومتی به درستی تبیین نگردیده است.

اهمیت و ضرورت: این تحقیق به دلایل زیر دارای اهمیت است:

اول) این تحقیق می‌تواند با تبیین ابعاد امنیت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، سیاست‌گذاری در این خصوص را تسهیل نماید.

دوم) انجام این پژوهش می‌تواند باعث کمک به ارتقاء دانش کارگزاران نظام نسبت به امنیت گردیده و در صورت عملی شدن پیشنهادات، شاهد ارتقاء امنیت در ابعاد مختلف آن باشیم.

سوم) آثار و نتایج ناشی از تبیین ابعاد امنیت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، رافع بخشی از تهدیدات امنیت ملی و مانع غافلگیری راهبردی خواهد شد و زمینه‌ساز امنیت پایدار خواهد بود. چهارم) کاربست ابعاد تبیین شده امنیت باعث کاهش هزینه‌های امنیت سازی در جامعه خواهد شد.

در باب ضرورت نیز دلایل زیر را می‌توان برشمرد:

اول) اگر درک صحیح و درستی از ابعاد امنیت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) وجود نداشته باشد، پیگیری منویات ایشان در اداره جامعه از سوی کارگزاران امنیتی به درستی انجام نخواهد شد.

دوم) با توجه به اهداف حکومت دینی در تأمین سعادت دنیوی و کمال اخروی افراد جامعه، وجود شناخت صحیح از ابعاد امنیت ضروری است، زیرا تصور غلط در تک‌بعدی بودن تأمین امنیت، نمی‌تواند تأمین‌کننده اهداف فوق باشند.

سوم) فقدان شناخت ابعاد امنیت در میان کارگزاران باعث غافلگیری حکومت در مواجهه با تهدیدات دشمن در ابعاد مختلف اجتماعی می‌گردد.

از آنجا که این تحقیق می‌تواند راهنمای کارگزاران نظام در حوزه امنیتی باشد و دانش جدیدی در حوزه امنیت تولید نماید، از نوع کاربردی و توسعه‌ای محسوب می‌شود و روش تحقیق نیز به صورت کیفی بوده و از تکنیک تحلیل گفتمان با رویکرد استنباطی استفاده شده است.

هدف تحقیق احصاء و تبیین ابعاد امنیت در منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است و سؤال

تحقیق این است که ابعاد امنیت در منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) کدامند؟

پیشینه تحقیق:

در مراکز مختلف تحقیقاتی راجع به دیدگاه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فعالیت‌های علمی زیادی صورت گرفته که به شرح زیر می‌باشند:

نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه گروهی دانشجویان مطالعات امنیت ملی (۱۳۸۷)، دانشگاه عالی دفاع ملی. این پژوهش در تبیین چارچوب نظریه امنیت جمهوری اسلامی ایران، مبانی هستی‌شناسی، معرفت‌شناختی و اصول روش‌شناختی را مورد بحث قرار داده و در ادامه به تحلیل گفتمان‌های امنیتی حاکم بر جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. مرجع امنیت، تهدیدات امنیتی، هدف و غایت امنیتی و سیاست‌گذاری امنیتی از جمله موضوعات دیگری است که پژوهشگران این تحقیق آن‌ها را بررسی نموده‌اند. این تحقیق نتیجه گرفته که به دلیل ویژگی خاص مفهوم و مرجع امنیت در جمهوری اسلامی ایران، تهدیدات فرهنگی و سیاسی از اهمیت بالاتری برخوردار است و آسیب‌های مهم، تهدیدات مهم و امنیتی تلقی می‌شوند؛ مانند غفلت مسئولان و دنیاپرستی آنان. مدل نهایی نظریه امنیتی این تحقیق شامل مبانی اندیشه‌ای و تفسیری، ارکان تحلیلی امنیت و اصول سیاست‌گذاری همراه با اجزای آن‌هاست.

مقاله مفاهیم و شاخص‌های امنیت اقتصادی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و ارائه راهکار مناسب به قلم محمدحسین دهقانی به استاد راهنمایی هادی جمشیدیان، دانشگاه امام حسین (ع) (۱۳۹۲). نتایج تحقیق نشان می‌دهد، اولویت‌بندی صورت گرفته در خصوص ابعاد امنیت اقتصادی نشان‌دهنده آن است که شاخص‌های امنیت غذایی در اولویت اول و شاخص‌های امنیت سرمایه‌گذاری، امنیت اشتغال و درآمد و کلان اقتصادی به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند و ضمن برشماری شاخص‌ها، تعداد ۴۷ راه‌کار اجرایی ارائه شده است.

مقاله فرهنگ و امنیت از دیدگاه امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به قلم مرضیه کافی، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، (۱۳۸۷). نتایج تحقیق نشان می‌دهد، فرهنگ و امنیت با یکدیگر در تعامل بوده و هرکدام از دیگری تأثیر پذیرند. نقش فرهنگ در هویت‌سازی و پیشرفت و انحطاط جوامع بررسی می‌گردد. برای توضیح هویت‌سازی فرهنگ، مبانی معرفتی امام خمینی (ره) بررسی می‌گردد و پس از آن به بررسی اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورد فرهنگ پرداخته و طرح نظریه فرهنگ استکبارستیزی و مقابله با تهاجم فرهنگی از سوی ایشان مورد تأکید قرار گرفته است. مراکز و نهادهایی از جمله خانواده، دانشگاه، روحانیت و رسانه‌های جمعی از دیدگاه این دو بزرگوار می‌توانند، سهمی در پیشبرد و ترقی فرهنگ داشته باشند؛ بنابراین با وجود فرهنگ متعالی

و اسلامی در فعالیت‌های فردی و اجتماعی امنیت ظاهری در جامعه به وجود می‌آید که این نوع امنیت ابزاری است در جهت ایجاد امنیت ارزشی که همان حفظ دین و رخنه آن در افراد و ایجاد فرهنگی شایسته را فراهم می‌سازد.

تعریف امنیت: امنیت در فرهنگ فارسی به معنی آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است. ریشه لغوی امنیت، کلمه امن می‌باشد و واژه‌های آرامش یافتن، بیمناک نبودن و نترسیدن را متبلور می‌سازد و در مفهوم مصدری از «الامن» به عنوان دستیابی به اطمینان و آرامش پس از رهایی از ترس نام برده می‌شود. در فرهنگ معین، امنیت به معنای ایمن شدن، «در امان بودن» و «بی‌بیمی» تعریف شده است. «امنیت» مفهومی «زمینه‌وند» به شمار می‌آید که فهم آن بدون درک شرایط و مقتضیات زمانی و مکانی آن اصولاً میسر نیست. به همین خاطر است که شاهد تعدد و تنوع تعاریف ارائه شده از آن در حوزه تخصصی می‌باشیم (افتخاری، ۱۳۸۰: ۲۹-۱۴). برخی امنیت را در نبود تهدید تعریف نموده و در توصیف آن توانمندی ایجاد شرایط عاری از خطر و مشکلات را خاطر نشان نموده‌اند. این تعریف از امنیت مبتنی بر نگرش عینی و رئالیستی از خطرات فیزیکی، ملموس و مادی خارجی است. در مقابل نگاه تهدید محور به امنیت در فراز فوق، تعریف دیگری نیز وجود دارد که امنیت را به معنای توانمندی بهره‌گیری بهینه از فرصت‌ها و تضمین منافع و ارزش‌ها تلقی می‌نماید. در واقع مبنای این تعریف بر نگرشی ذهنی و تفسیر گرایانه از خطرات غیرمادی مبتنی است (نویدنیا، ۱۳۸۸: ۲۸ - ۲۷).

ابعاد امنیت: امنیت را می‌باید در حوزه‌های مختلف جامعه پیگیری نمود، به عبارت دیگر منظور از ابعاد امنیت، حوزه‌ها و بخش‌هایی است که وضعیت امنیت در آن‌ها در مجموع، امنیت جامعه را شکل می‌دهند. متناسب با مباحث نوین اجتماعی امنیت نیز ابعاد بیشتری می‌یابد و یا ابعادی که در گذشته مطرح بوده، مباحث جدیدی در آن‌ها ایجاد شده است که تبیین و تحلیل آن‌ها در چارچوب نظریات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مدنظر این تحقیق است.

با بررسی و واکاوی و تحلیل فرمایشات ایشان و نتایج مستخرج از تحقیقی که در دانشگاه عالی دفاع ملی در قالب رساله دکتری تحت عنوان «الگوی راهبردی امنیت ملی با رویکرد اسلامی و با تأکید بر گفتمان ولایت» صورت گرفته، شش بُعد از امنیت را می‌توان در دیدگاه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) احصاء نمود که در ذیل به توضیح و بررسی آن‌ها می‌پردازیم.

۱- امنیت فرهنگی: فرهنگ کارآمدترین عنصر و زیربنای تحولات جامعه است. «همان‌طور که عقیده حق با خود فرهنگ خودباوری، خوداتکایی و رویکرد به فضایل انسانی، کرامت و بزرگ‌منشی را به همراه می‌آورد. در مقابل، باورهای باطل نیز فرهنگ خودباختگی، وابستگی، فرومایگی و ابتذال و افسردگی و خمودگی را موجب می‌شود. از این رو تلاش اصلی دین، استقرار پدیده حق و فرهنگ بالنده است. گرچه در یک جامعه دینی، دین فقط یک عامل از عوامل تشکیل‌دهنده فرهنگ نیست بلکه واقعیت دین‌داری، کل فرهنگ را تشکیل می‌دهد و تغییرات فرهنگی و نوع فرهنگ هر جامعه‌ای تأثیر مستقیمی بر امنیت آن جامعه می‌گذارد هرچند که تأثیر تغییرات فرهنگ بر امنیت همانند سایر ابعاد امنیت در کوتاه‌مدت محسوس نیست ولیکن پس از گذشت نسلی آثار فرهنگ بر امنیت، بروز و ظهور می‌یابد.» (هاشمیان فرد، ۱۳۹۰، ۱۱۱)

در جدول ذیل بخشی از فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که ناظر به «امنیت فرهنگی» می‌باشد، آمده است:

بعد امنیتی	مستندات
فرهنگی	امنیت هم انوعی دارد؛ یکی از آن‌ها امنیت ... فکری و عقیدتی است {۱۳۷۸/۰۶/۱۰}
فرهنگی	اگر دین‌داری و پایبندی به اصول نباشد، پای امنیت هم به شدت می‌لنگد. (۱۳۷۰/۱۱/۰۲)
فرهنگی	تمدن نوین اسلامی ... اگر آن تمدن به وجود آمد، آن وقت ملت ایران در اوج عزت است؛ ثروت هم دنبالش هست، رفاه هم دنبالش هست، امنیت هم دنبالش هست. (۱۳۹۱/۰۷/۲۳)
فرهنگی	حاکمیت دین خدا به معنای برقراری منظومه ارزش‌های اسلامی است، [به معنای] تأمین عزت ملی و هویت ملی ایرانی و تأمین اقتدار بین‌المللی است. (۱۳۹۵/۳/۱۴)
فرهنگی	مسئله تهاجم فرهنگی یا شیخون فرهنگی یا قتل‌عام فرهنگی در این کشور به شدت از طرف دشمن دنبال می‌شود. (۱۳۷۳/۱۰/۱۵)
فرهنگی	در کشور امنیت اخلاقی برقرار باشد. (۱۳۹۱/۱۱/۲۸)
فرهنگی	باید امنیت همه‌جانبه مورد توجه باشد؛ امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت آبرویی. (۱۳۸۰/۰۲/۲۸)
فرهنگی	امنیت اخلاقی در جامعه، امنیت فرهنگی و امنیت حیثیتی هم همین‌طور است... قوه قضائیه در این زمینه و در استقرار این امنیت نقش دارد. (۱۳۸۶/۰۴/۰۷)
فرهنگی	فضای مجازی واقعاً یک دنیای رو به رشد غیرقابل توقف است، یعنی واقعاً آخر ندارد؛ ... این یک فرصت‌های بزرگی در اختیار هر کشوری می‌گذارد، تهدیدهایی هم در کنارش دارد؛ ما بایستی کاری کنیم که از آن فرصت‌ها حداکثر استفاده را بکنیم، از این تهدیدها تا آنجایی که

مستندات	بعد امنیتی
ممکن است خودمان را برکنار نگه بداریم. (۱۳۹۵/۶/۳)	
علم، عامل عزت و قدرت و امنیت یک ملت است. (۱۳۸۶/۰۶/۱۲)	فرهنگی

جدول شماره (۱): فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امنیت فرهنگی

در فرمایشات فوق تأکید بر امنیت فرهنگی آشکار است و مؤلفه‌های متعددی ذیل آن بیان شده است که عبارتند از: امنیت فکری و عقیدتی، تمدن نوین اسلامی، حاکمیت دین خدا، امنیت اخلاقی و آبرویی و حیثیتی، توجه به تهاجم، شبیخون و قتل عام فرهنگی دشمن، فضای مجازی، نقش آفرینی قوه قضائیه و رشد علم. تأکید امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر مؤلفه‌های فوق همه در راستای تأمین امنیت فرهنگی در جامعه است.

نامنی فرهنگی اضطراب دائمی را به همراه خواهد داشت، به گونه‌ای که فرد چیز قابل اتکایی را در درون خود احساس نمی‌کند، در چنین حالتی همه چیز برای فرد بی‌اهمیت می‌گردد و این حالت تبعات خطرناکی برای فرد به همراه دارد. در واقع کشورها می‌بایست به لحاظ هویتی و وجودی احساس امنیت کنند. این بدان معناست که امنیت فرهنگی، همانند امنیت فیزیکی، یک محرک و انگیزه رفتاری اولیه و مهم کشورها و سایر گروه‌ها در عرصه اقدام و کنش سیاسی است. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این زمینه فرموده‌اند: «اگر بخواهیم این پیشرفت حقیقی انجام بگیرد، باید خصوصیات انقلابی‌مان را حفظ کنیم، حرکت جهادی‌مان را حفظ کنیم، عزت و هویت ملی‌مان را حفظ کنیم، هضم نشویم و در هاضمه خطرناک فرهنگی و اقتصادی جهانی هضم نشویم» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۴/۱۲/۲).

در جامعه غرب نظم حاکم مبنای دینی ندارد، بلکه بر اساس تئوری سودانگاری پیش می‌رود. به تعبیر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): «در نظام‌های سرمایه‌داری که دعوا بر سر پول و مادیات است، - چون معنویتی وجود ندارد- اما در جامعه انسانی، فضیلت و شرف و آبرو و کرامت انسانی و ارزش معنوی حرف اول را می‌زند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۸۲/۲/۱۰). لذا جامعه اسلامی که مشحون از آموزه‌های اخلاقی و تربیتی است، نمی‌تواند به مبانی دینی خود بی‌توجه باشد. از این رو باید با آسیب‌شناسی مبانی خویش در جهت تأمین امنیت فرهنگی بکوشد. اینکه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) امنیت فرهنگی را به امنیت اخلاقی گره می‌زند، از همین باب است؛ از نظر ایشان «امنیت اخلاقی در جامعه به معنای آن است که مردم دغدغه‌ای در خصوص احتمال

♦ انحراف اخلاقی فرزندان خود در جامعه نداشته باشند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۰/۲/۴) و معتقدند «یکی از حقوق اساسی مهم مردم این است که در آرامش روانی و در امنیت روانی زندگی کنند؛ در کشور امنیت اخلاقی برقرار باشد» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۱/۱۱/۲۸) و تأکید دارند آنچه برای بشر در درجه‌ی اول لازم است، امنیت روحی، امنیت اخلاقی و امنیت وجدانی و رضایت وجدان است (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۳/۱۲/۱۷). امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تأمین امنیت اخلاقی و امنیت اجتماعی را جزء وظایف حکومت می‌داند (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۴/۲/۶) و معتقدند: «اگر اخلاق در جامعه تأمین شد، عدالت اجتماعی تأمین می‌شود؛ جامعه آباد می‌شود و انسان‌ها در بهشت زندگی می‌کنند؛ و لو در همین دنیا» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۷۲/۴/۲۳).

در ارتباط امنیت اخلاقی با امنیت فرهنگی می‌فرمایند: «یک بخش دیگر، امنیت فرهنگی و امنیت اخلاقی است. مردم به جوانان و به فرزندان خود علاقه‌مندند و از اینکه آن‌ها دچار اعتیاد بشوند، دچار فساد اخلاق بشوند، دچار وسوسه‌هایی بشوند که آن‌ها را از مسیر درست زندگی دور بیندازد، نگرانند؛ این نگرانی و دغدغه را چه کسی برطرف می‌کند؟ چه چیزی برطرف می‌کند؟ امنیت فرهنگی. امنیت فرهنگی را هم در بخش عظیمی، نیروهای بسیج، نیروهای مؤمن، جان بر کف، تأمین می‌کنند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۸۴/۲/۱۵).

۲- امنیت اقتصادی: در حال حاضر بی‌شک تهدید اقتصادی، سخت‌ترین و پیچیده‌ترین تهدیدات در چارچوب امنیت ملی است. بعضی صاحب‌نظران «جلوگیری از بحران اقتصادی و جلوگیری از ضربه اقتصادی به یک گروه یا ملت و تأمین حقوق اقتصادی افراد» را به عنوان تعریف امنیت اقتصادی ذکر نموده‌اند. در واقع «امنیت اقتصادی» عبارت از وجود مستمر شرایط لازم برای ایجاد بهبودی مداوم در شرایط کار و تولید، وجود استانداردهای بالای زندگی برای شهروندان شامل فرصت‌های شغلی پویا و خلاق، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و رشد اقتصادی پایدار یا منافع ملی اقتصادی است (جهان بزرگی، ۱۳۸۸: ۹۹).

همان‌طور که از تعریف امنیت اقتصادی برمی‌آید، منافع اقتصادی و قدرت ملی کشور دو فاکتور تعیین‌کننده در پیشبرد امنیت اقتصادی هستند. منافع اقتصادی تعیین‌کننده اهداف سیاست‌های اقتصادی (اعم از سیاست‌های امنیتی اقتصادی) است و میزان قدرت ملی نیز نشان می‌دهد که توان کشور برای حفظ امنیت اقتصادی و پیشبرد منافع ملی‌اش به چه میزان است. بدین ترتیب می‌توان گفت، همان‌طور که حفظ و پیشبرد کامل امنیت علاوه بر تمرکز بر ابعاد نظامی نیازمند توجه به

ابعاد اقتصادی است، حفظ و پیشبرد امنیت اقتصادی نیز وابسته به قدرت ملی در ابعاد مختلف آن (اعم از توانمندی اقتصادی و نظامی) است.

در جدول ذیل بخشی از فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که ناظر به «امنیت اقتصادی» است، آمده است:

بُعد امنیتی	مستندات
اقتصادی	اگر در کشور اقتصاد مقاومتی باشد، هیچ‌کدام از این تکانه‌های بین‌المللی نمی‌تواند به زندگی مردم آسیب وارد کند. (۱۳۹۳/۱۱/۲۹)
اقتصادی	برخورد با مفسد اقتصادی موجب امنیت اقتصادی است برای غیرمفسد. (۱۳۸۶/۰۴/۰۷)
اقتصادی	امنیت زندگی و شغلی کارگر را خدا از ما خواسته است، امنیت سرمایه را هم خدا از ما خواسته است. (۱۳۹۲/۰۲/۰۷)
اقتصادی	امنیت اقتصادی یعنی اینکه انسان‌ها و آحاد مردم این کشور، از هر قشری، بخواهند کار اقتصادی بکنند ... بدانند که کسی مزاحم آن‌ها نخواهد شد. (۱۳۷۸/۰۶/۱۰)
اقتصادی	مردم احساس راحتی کنند و از لحاظ غذا، احساس امنیت نمایند. (۱۳۸۲/۱۰/۱۴)
اقتصادی	فراهم ساختن امنیت غذایی و خودکفایی در کالاهای اساسی، به‌وسیله افزایش تولید داخلی به‌ویژه در زمینه کشاورزی. (۱۳۷۸/۰۲/۳۰)
اقتصادی	ابلاغ سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی»؛ شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری و روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار. (۱۳۹۲/۱۱/۳۰)
اقتصادی	ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه؛ پیشگیری و مقابله با قاچاق کالا و ارز از مبادی ورودی تا محل عرضه‌ی آن در بازار. (۱۳۹۴/۰۴/۰۹)

جدول شماره (۲) فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امنیت اقتصادی

در جدول فوق جنبه اقتصادی امنیت مورد تأکید است و مؤلفه‌های متعددی ذیل امنیت اقتصادی بیان شده است که عبارتند از: اقتصاد مقاومتی، مبارزه با مفسد اقتصادی، امنیت شغلی کارگران، امنیت سرمایه، امنیت غذایی، نظام توزیع و قیمت‌گذاری و مقابله با قاچاق. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) حل مشکلات عرصه اقتصادی را «جهاد» می‌داند و معتقدند ده اقدام اساسی که برای نجات اقتصاد کشور باید انجام شود عبارتند از:

- ۱- تمرکز بر فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور؛ ۲- زنده کردن تولید داخلی؛
- ۳- پرهیز از واردات تضعیف‌کننده تولید داخلی؛ ۴- پرهیز از هدر دادن منابع مالی‌ای که پس از

۱۶ فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره سی و یکم، بهار ۱۳۹۸

برجام باید وارد کشور شود؛ ۵- دانش بنیان شدن بخش های مهم و حساس اقتصادی؛ ۶- احیای بخش های اقتصادی که قبلاً در آن ها سرمایه گذاری شده؛ ۷- شرط انتقال فناوری در معاملات خارجی؛ ۸- مبارزه جدی با فساد، ویژه خواری و قاچاق در کشور؛ ۹- ارتقای بهره وری انرژی؛ ۱۰- نگاه ویژه به صنایع متوسط و کوچک (۱/۱/۱۳۹۵). موارد فوق همه در راستای تأمین امنیت اقتصادی در جامعه است.

۳- امنیت اجتماعی: امنیت اجتماعی به معنای توانایی یک جامعه برای حفظ خصوصیات اساسی خود در برابر تحولات و تهدیدات بالقوه یا بالفعل است. به طور اخص امنیت اجتماعی به معنای دوام الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، کار جمعی و هویت و عادات مذهبی و ملی در چارچوبی مقبول برای رشد و تکامل است. از این رو «هویت» رکن محوری در امنیت اجتماعی دارد. دکتر افتخاری در تعریفی دیگر آورده است: «امنیت جامعه ای عبارت است از اطمینان خاطر افراد و گروه های مختلف اجتماعی نسبت به حفظ موجودیت و هویت خود در برابر تحولات عادی و تحركات عمدی» (افتخاری، ۱۳۹۲: ۴). رهبر معظم انقلاب اسلامی در این باب می فرمایند: «معنای امنیت اجتماعی این است که مردم در محیط کار و زندگی خود، احساس خوف و تهدید و ناامنی نکنند. این مسئله، خیلی مهم است. خداوند متعال در مقام منت گذاردن بر قریش می فرماید: فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ. الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ أَمَّنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ. یعنی امنیت دادن را به عنوان یکی از دو نعمت، مورد تأکید قرار می دهد» (امام خامنه ای (مدظله العالی): ۱۳۷۳/۴/۲۹). در جدول ذیل بخش از فرمایشات امام خامنه ای (مدظله العالی) که ناظر به امنیت اجتماعی می باشد، آمده است.

بُعد امنیتی	مستندات
اجتماعی	امنیت، یک مقوله اساسی است. امنیت اجتماعی، امنیت فردی، امنیت در همه محیط های زندگی، امنیت فکری و معنوی و روانی، همه این ها جزء انتظارات مردم است. (۱۳۷۹ / ۰۷ / ۱۸)
اجتماعی	آنچه برای بشر در درجه اول لازم است، امنیت روحی است، امنیت اخلاقی است، امنیت وجدانی است، رضایت وجدان است. (۱۳۹۳/۰۲/۱۷)
اجتماعی	باید خروجی و نتیجه قوه قضائیه، احساس آرامش و امنیت برای مردم باشد. (۱۳۸۴/۰۴/۰۷)
اجتماعی	هدف این است که مردمان مستضعف جامعه و انسان های ضعیف در هر سطحی و

	در هر جایی امنیت پیدا کنند: امنیت حیثیتی، امنیت مالی، امنیت قضایی. (۱۳۷۸/۰۱/۲۳)
اجتماعی	در بعضی از خیابان‌ها این جوان‌هایی که مست ثروتند- مست غرور ثروت- سوار ماشین‌های آن‌چنانی می‌شوند و در خیابان بنا می‌کنند به جَوَلان دادن و رفت‌وآمد کردن و محیط خیابان را ناامن [کردن]؛ این‌ها هم ناامنی است. (۱۳۹۴/۰۲/۰۶)
اجتماعی	دشمنان، امنیت اجتماعی و مدنی ما را هدف قرار داده‌اند؛ ... علاوه بر امنیت اخلاقی و فرهنگی که چند سال است دشمن روی آن با شدت کار می‌کند... امروز درصدد است امنیت اجتماعی و مدنی مردم را از بین ببرد. (۱۳۸۲/۰۴/۰۷)
اجتماعی	یکی دیگر از پیام‌هایی که حتماً باید منتقل شود، نفی دشمن‌سازی‌های موهوم، توسعه تفاهم اجتماعی و ایجاد امنیت روانی در جامعه است. (۱۳۸۱/۱۱/۱۵)
اجتماعی	جوان ما ایمن نباشد که او را با وسوسه‌ها ... بکشانند به یک محفل شبانه‌ای و او را با فحشاء و منکرات و مانند این‌ها آشنا کنند یا غرق در این چیزها بکنند تجاوزهای ناموسی؛ این‌ها چیزهایی است که جزء مسائل مهم امنیت است. (۱۳۹۴/۰۲/۰۶)
اجتماعی	ما می‌خواهیم احساس امنیت بشود؛ یعنی بگیر و ببند و بزن و بکوبی وجود نداشته باشد؛ همه احساس امنیت بکنند؛ ما این را دوست می‌داریم. (۱۳۹۴/۰۲/۱۴)
اجتماعی	دانشگاه باید برای فرزندان مردم امنیت داشته باشد؛... کوچه و خیابان باید از لحاظ ناموسی و اخلاقی امنیت داشته باشد؛ چه برای دختران و چه برای پسران؛ فرق نمی‌کند. (۱۳۷۵/۱۲/۲۰)
اجتماعی	حمایت و حراست از بقای خانواده و حراست از خانواده، کار بسیار مهمی است. (۱۳۹۵/۲/۲۰)
اجتماعی	مردم واقعیت امنیت را می‌خواهند؛ آن هم در همان پهنه گسترده؛ یعنی امنیت در محیط کار، در خانه، برای بچه‌هایشان در مدرسه، برای بچه‌هایشان در میدان فوتبال، امنیت برای جاده‌ها، روستاها، شهرها و خیابان‌ها. تأمین امنیت، باری کاملاً سنگین و بسیار جدی است و این بار متوجه شماست. (۱۳۷۹/۱۱/۲۵)

جدول شماره (۳) فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امنیت اجتماعی

در فرمایشات فوق امنیت اجتماعی مورد تأکید است و مؤلفه‌های متعددی ذیل آن بیان شده است که عبارتند از: امنیت فردی و اجتماعی، امنیت روحی، معنوی و وجدانی، امنیت قضایی، امنیت مدنی، امنیت خانواده، امنیت در محیط‌های مختلف عمومی و احساس امنیت در جامعه.

همچنین از قانون اساسی و قوانین بالادستی نظام جمهوری اسلامی می‌توان اهم اهداف اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را در حوزه امنیت اجتماعی به شرح زیر برشمرد:

گسترش قسط و عدل اسلامی

اجرای احکام و موازین اسلامی در جامعه

مبارزه با فساد اخلاقی و منکرات عمومی

گسترش تعاون اسلامی

اول) قسط و عدل: مهم‌ترین عامل ایجاد و ارتقاء امنیت اجتماعی، برقراری قسط و عدل است. هرچند این مؤلفه در سایر ابعاد امنیت مؤثر است، اما در حوزه امنیت اجتماعی نمود بیشتری دارد. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) عدالت را شاخص پیشرفت دانسته و می‌فرماید: «یک شاخص دیگر برای پیشرفت، عدالت است. اگر کشوری در علم و فناوری و جلوه‌های گوناگون تمدن مادی پیشرفت کند، اما عدالت اجتماعی در آن نباشد، این به نظر ما و با منطق اسلام پیشرفت نیست» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۱/۷/۲۲).

دوم) اجرای موازین اسلامی و مبارزه با فساد: امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) معتقدند: «ادیان الهی نیامده‌اند که فقط در اذهان باقی بمانند؛ باید در واقعیت زندگی تحقق پیدا کنند. خب، این ابزار و وسایلی لازم دارد؛ اینجا این ابزار، مجلس خبرگان است که از این طریق تضمین می‌کند حاکمیت ارزش‌های الهی را و اجرای احکام الهی را و حاکمیت دین خدا را و حاکمیت اسلام را» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۴/۶/۱۲).

سوم) امر به معروف و نهی از منکر: امام باقر (ع) فرمود: «به راستی که با (امر به معروف و نهی از منکر)... راه‌ها امنیت می‌یابند، کسب‌ها حلال می‌شوند، حقوق غصب شده بازگردانده می‌شوند و زمین آباد می‌گردد و از دشمنان دادخواهی می‌شود و امور سامان می‌یابند» (جوادی آملی، ۱۳۹۱: ۵۰۹). امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز ضمن تأکید بر ضرورت مبارزه با فساد می‌فرماید: «در مورد مبارزه با فساد مالی، موضع نظام یک موضع روشنی است. در زمینه مسائل مربوط به عدالت اجتماعی، موضع نظام یک موضع روشنی است. با فساد باید در هر نقطه‌ای که هست، مبارزه کرد. ... فساد مالی یکی از مسائل مهم در نظام اسلامی است و باید با او جداً مبارزه کرد؛ هم در قوه مجریه، هم در قوه قضائیه، هم در قوه مقننه. همه موظفانند با این مسئله مبارزه کنند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۸۸/۳/۲۹).

چهارم) گسترش تعاون اسلامی: وحدت و برادری در منابع دینی و بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به کرات مورد تأکید قرار گرفته است که ناشی از اهمیت این موضوع در پیشبرد اهداف جامعه دینی و امنیت و آرامش خاطر مردم دارد. «پرهیز از تفرقه، فتنه و فساد اجتماعی از مسائل بسیار مهم اسلام در بُعد اخلاق اجتماعی به شمار می‌آید و تحقق آن آثار مثبتی چون آرامش، وحدت، محبت و پیشرفت مادی و معنوی برای افراد جامعه در بردارد. از همین رو همواره مورد توجه و اهتمام رسول خدا (ص) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) بوده است و آن بزرگواران پیوسته مردم را به این امر مهم تشویق کرده‌اند» (جوادی آملی، ۱۳۹۱: ۴۵۲).

۴- امنیت سیاسی: یکی از ارکان امنیت، امنیت سیاسی است که می‌باید در ابعاد داخلی، خارجی و ایده و شاکله حکومت مورد توجه قرار گیرد. «امنیت سیاسی به معنای وجود دستگاه سیاسی است که در آن مردم آزادانه و بدون ترس و وحشت بتوانند مواضع سیاسی و باورهای خود را - هرچند مخالف دولت باشد - در چارچوب قوانین موجود بیان کنند. در حقیقت بین امنیت و سیاسی و میزان استبدادی بودن رژیم‌های سیاسی رابطه‌ای معکوس وجود دارد. نحوه توزیع قدرت و شکل رژیم سیاسی در این مورد اهمیت دارد» (هاشمیان فرد، ۱۳۹۰: ۲۱۱).

در جدول ذیل بخشی از فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که ناظر به امنیت سیاسی است، آمده است.

بعد امنیتی	مستندات
سیاسی	یکی از عوامل ایجاد امنیت، اتحاد مردم است. (۱۳۷۹/۱۱/۲۵)
سیاسی	سفارش به جریان‌های سیاسی و مطبوعاتی... بعضی‌ها روی اعصاب مردم این قدر راه نروند... امنیت فکری و ذهنی برای مردم مهم است؛ فضای دعوا و فضای اختلاف را افزایش ندهند... حرف‌های دشمنان را هم مرتب تکرار نکنند. (۱۳۹۳/۰۴/۱۶)
سیاسی	امنیت سیاسی معنایش این است که تفکرات و معارف سیاسی در جامعه، معارف واضح و دور از نفاق و دوگونه‌گویی و دوگونه‌اندیشی باشد. (۱۳۷۸/۰۶/۱۰)
سیاسی	راهپیمایی {اربعین} را باید نگه داشت، این آن چیزی است که ضامن بقای این کشور است. (۱۳۹۵/۸/۲۶)
سیاسی	ایستادگی و مقاومت و... اطاعت نکردن از کفار همان چیزی است که خدای متعال به آن گفته جهاد کبیر. (۱۳۹۵/۳/۳)
سیاسی	انتخابات ... باید پشتوانه امنیت ما باشد. نباید اجازه داد که این چیزی که ذخیره

بعد امنیتی	مستندات
	امنیت است، پشتوانه امنیت است، به امنیت ما صدمه وارد کند. (۱۳۹۰/۰۶/۰۹)
سیاسی	انتخابات پرشور ... موجب می شود که کشور، هم مصونیت پیدا کند، هم اقتدار پیدا کند، هم امنیت پیدا کند. (۱۳۹۲/۰۳/۰۸)
سیاسی	روز قدس پشتوانه امنیت کشور ما هم هست. (۱۳۹۰/۰۶/۰۲)
سیاسی	کسی است که نمی خواهد براندازی کند، نمی خواهد خیانت کند، ... اما باسلیقه سیاسی ما، ... مخالف است، ما نمی توانیم امنیت را از او دریغ بداریم. (۱۳۹۰/۰۳/۱۴)
سیاسی	غفلت از نقش قدرت های استکباری در فتنه انگیزی و دخالت های ویرانگر، کار آنان را دشوار خواهد کرد و دوران عزت و امنیت و رفاه را سال ها به عقب خواهد افکند (۱۳۹۲/۰۷/۱۹)
سیاسی	روحیه انقلابی و دینی مردم یکی از عناصر اصلی حفظ امنیت کشور است و باید حفظ بشود. (۱۳۹۵/۶/۳)

جدول شماره (۴) فرمایشات امام خامنه ای (مدظله العالی) در خصوص امنیت سیاسی

در بیانات فوق امنیت سیاسی مورد تأکید قرار گرفته و مؤلفه های متعددی ذیل آن بیان شده که عبارتند از: اتحاد و انسجام ملی، دوری از نفاق، جهاد کبیر، انتخابات، غفلت نکردن از دشمن، روز قدس و داشتن روحیه انقلابی.

امام خامنه ای (مدظله العالی) امنیت سیاسی را با امنیت فکری گره می زند و می فرماید: «امنیت سیاسی معنایش این است که تفکرات و معارف سیاسی در جامعه، معارف واضح و دور از نفاق و دوگونه گویی و دوگونه اندیشی باشد، معنایش این است که کسانی که متصدی بیان مسائل سیاسی برای مردم هستند، نسبت به مردم امانت به خرج بدهند، معنایش این است که کسانی که متصدی نوشتن و پخش کردن و منتشر کردن معارف فکری جامعه هستند، دروغ نگویند، فریب ندهند، تقلب نکنند و در طعمای که علی الظاهر شیرین هم هست، زهر مخلوط نکنند» (امام خامنه ای (مدظله العالی): ۷۸/۶/۱۰).

امنیت سیاسی یک سری الزامات دارد که «وحدت» را می توان مهم ترین آن برشمرد، البته وحدت می باید بر محوریت امام مشروع باشد. «حضرت امیر (ع) فرمود: وحدت سیاسی بر محور پیشوای عادل نعمتی است که هیچ کس ارزش آن را نمی داند، (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲) بنابراین

جدایی از گروه مؤمنان نه تنها عامل تقرب نیست، بلکه عامل گرفتاری به دست شیطان است» (جوادی آملی، ۱۳۹۱: ۴۵۱).

همچنین اقتدار ملی در داخل و در سیاست خارجی اسلامی، بی‌تردید یکی دیگر از الزامات تحقق امنیت سیاسی است که مؤلفه‌های نظری آن به ترتیب عبارتند از: «نفی سبیل»، «ظلم‌ستیزی»، «عزت اسلامی» و «وحدت اسلامی» (خانی، مجموعه مقالات، ۱۳۹۰: ۲۲۸).

۵- امنیت دفاعی: امروزه به‌رغم اهمیت یافتن دیگر ابعاد امنیت، به‌ویژه غلبه رویکرد نرم‌افزاری، نقش مؤلفه نظامی امنیت همچنان اهمیت بسزایی دارد؛ زیرا منطق حاکم بر روابط بین‌الملل هنوز سیطره اشکال مختلف گفتمان واقع‌گرایی و منفعت‌محوری را روایت می‌کند که زورمداری و میلیتاریسم نماد بارز آن به شمار می‌رود؛ بنابراین کمتر سیاستمدار، اندیشمند سیاسی و تحلیلگر مسائل بین‌المللی را می‌توان یافت که هرچند آرمان‌گرا باشد، اهمیت قدرت نظامی را در تأمین امنیت پایدار نادیده انگارد (کریمی‌مله و بابایی، ۱۳۹۲: ۱۸۷). بُعد نظامی امنیت، قدیمی‌ترین و بارزترین بُعد آن به شمار می‌آید و از هر مؤلفه دیگری نزدیک‌تر و سریع‌تر به ذهن متبادر می‌شود (همان، ۳۷).

در جدول ذیل بخشی از فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که ناظر به امنیت دفاعی است، آمده است.

بعد امنیتی	مستندات
دفاعی امنیتی	نیروی مسلح، دژ امنیت ملی است. این دژ، اگر قدرتمندانه چه از لحاظ تجهیزات و چه از لحاظ روحیه، خود را سربلند و استوار بدارد، ملت احساس امنیت و آرامش خواهد کرد. (۱۳۸۷/۰۲/۱۲)
دفاعی امنیتی	ما همیشه امنیت را حفظ کردیم. امنیت برای خودمان، قهراً امنیت برای منطقه است. یعنی هم امنیت خودمان را خواستیم، هم امنیت منطقه را؛ چون تفکیک‌ناپذیر است. (۱۳۷۵/۰۹/۲۴)
دفاعی امنیتی	امنیت عراق، امنیت ماست؛ (۱۳۸۴/۰۵/۲۸) وضعیت و ثبات و امنیت افغانستان، با ثبات و امنیت کشور ما ارتباط نزدیک دارد. (۱۳۸۰/۰۹/۱۶)
دفاعی امنیتی	نفوذ و اقتدار منطقه‌ای یک ملت و یک کشور پشتوانه استقلال و امنیت کشور است. (۱۳۹۲/۰۱/۰۱)
دفاعی امنیتی	برای ... حفظ امنیت هوایی ... باید احساس استغناء از دیگران و استقلال و رجوع به خود

بعد امنیتی	مستندات
	و تکیه بر ظرفیت‌های خود داشته باشید. (۱۳۹۲/۱۱/۱۹)
دفاعی امنیتی	با طرح مسئله تنبیه متجاوز، ما نه فقط تکیه‌گاه مطمئنی برای امنیت ملی خود جستجو می‌کردیم، بلکه این برای همه منطقه متضمن امنیت و ثبات بود و هست. (۱۳۶۶/۰۶/۳۱)
دفاعی امنیتی	افزایش توان دفاعی در تراز قدرت منطقه‌ای در جهت تأمین منافع و امنیت ملی با تخصیص حداقل پنج درصد بودجه عمومی کشور برای بنیه دفاعی. (۱۳۹۴/۰۴/۰۹)
دفاعی امنیتی	کسب دانش و فناوری‌های نو و نرم‌افزارهای پیشرفته دفاعی و نوسازی و بازسازی صنایع دفاعی، افزایش تحکیم امنیت ملی با توسعه تحقیقات و بهره‌مندی از همه ظرفیت‌های صنعتی کشور (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)
دفاعی امنیتی	اگر این‌ها مبارزه نمی‌کردند، (مدافعان حرم) این دشمن می‌آمد داخل کشور... اگر جلوی‌ش گرفته نمی‌شد، ما باید اینجا در کرمانشاه و همدان و بقیه استان‌ها با این‌ها می‌جنگیدیم. (۱۳۹۴/۱۱/۵)
دفاعی امنیتی	توجه ویژه به حضور و سهم نیروهای مردمی در استقرار امنیت و دفاع از کشور و انقلاب با تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفین. (۱۳۷۸/۰۲/۳۰)
دفاعی امنیتی	دشمنان بدانند که این ملت و مسئولان کشور در مقابل بحران‌سازی و آشوب، ساکت نمی‌نشینند. نظام اسلامی برای پاسداری از امنیت مردم و امنیت این جوانان، با قدرت عمل خواهد کرد. (۱۳۷۸/۱۲/۱۱)
دفاعی امنیتی	تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی و هماهنگی بین آن‌ها برای تأمین اشراف اطلاعاتی و مقابله با هر نوع اخلال در امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی و مقابله با تهدیدهای نرم. (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)
دفاعی امنیتی	به مسئولان در دولت و به‌خصوص مسئولان امنیت عمومی تأکید شده است که با درایت و قدرت، عناصر مفسد و محارب را بر جای خود پنهانند. (۱۳۷۸/۰۴/۲۲)
دفاعی امنیتی	اگر ما خیال کنیم که دوران ایجاد امنیت نظامی و انتظامی تمام شده است، برداشت درستی نیست. دشمن هر جا بتواند، ایجاد ناامنی می‌کند. هر وقت دشمن بتواند، ناامنی نظامی و انتظامی را بر این ملت تحمیل می‌کند (۱۳۷۸/۰۶/۱۰).
دفاعی امنیتی	امنیت، حق عمومی و متعلق به همه مردم در سرتاسر کشور است و اقوام مختلف، زبان‌های مختلف، عادات مختلف و ادیان مختلف از آن بهره می‌برند؛ چه برسد به سلاقی مختلف سیاسی. حتی کسی که با یک نهاد مهم و با اساس نظام مخالف است، شما باید امنیت محیط زندگی‌اش را تأمین کنید. (۱۳۷۹ / ۱۱ / ۲۵)

مستندات	بعد امنیتی
امنیت‌های رقیق‌تر... اما گاهی به‌مراتب خطرناک‌تر وجود دارد. فرض کنید ناامنی‌ای که ناشی است از ترویج مواد مخدر. (۱۳۹۴/۰۲/۰۶)	دفاعی امنیتی
ایجاد سامانه یکپارچه نرم‌افزاری اطلاعاتی، ارتقاء سطح حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای، توسعه علوم و فناوری‌های مرتبط با حفظ امنیت سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی به منظور ... صیانت از حریم فردی و عمومی. (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)	دفاعی امنیتی
فردو را ... عناصر داخلی ما آن را برای امنیت دستگاه‌های سانتریفیوژ ما توانستند تأمین بکنند. (۱۳۹۳/۱۱/۱۹)	دفاعی امنیتی

جدول شماره (۵) فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امنیت دفاعی

در فرمایشات فوق مباحث امنیتی و دفاعی مورد تأکید است و مؤلفه‌های متعددی ذیل آن بیان شده است که عبارتند از: تقویت نیروهای مسلح، امنیت منطقه‌ای و امنیت عراق و افغانستان، افزایش نفوذ و اقتدار ایران، تنبیه متجاوز، دستیابی به تکنولوژی برتر، بسیج، امنیت سایبری و پدافند غیرعامل.

خداوند بر کسب آمادگی‌های نظامی و دفاعی تأکید نموده است و در آیه ۶۰ سوره مبارکه انفال می‌فرماید: (برای مقابله با آن‌ها [= دشمنان])، هر چه در توان دارید از نیرو و از اسب‌های ورزیده آماده سازید تا به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن (شناخته شده) خویش را بترسانید! و دشمنان دیگری غیر از این‌ها که شما آن‌ها را (به علت نفاقشان) نمی‌شناسید و خدا آن‌ها را می‌شناسد^۱ این آیه یکی از آیات کلیدی قرآن درباره لزوم توانایی رزمی مسلمانان است و چارچوب کلی رویکرد امنیت نظامی را مشخص می‌نماید. راهبردی که امروزه تحت عنوان «بازدارندگی» مطرح می‌باشد، خداوند به روشنی در این آیه فرمان آن را به مسلمانان می‌دهد.^۲

آمادگی نیروهای مسلح برای حکومت اسلامی یک ضرورت است. آمادگی همیشگی، باعث می‌شود دشمن از فکر حمله به حکومت اسلامی ترس داشته باشد. این آمادگی‌ها به حکم آیه فوق بر نیروهای مسلح کشور و بر همه آحاد جامعه لازم است. به فرموده امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): «وجود نیروهای مسلح مستقل، آگاه، مبتکر، شجاع، فداکار، بدون اینکه گلوله‌ای هم شلیک بکنند، برای یک کشور امنیت‌آور است» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۱/۶/۲۸).

۱- وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوُّ اللَّهِ وَعَدُوُّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ

۲- آیات بیشتر در این خصوص: سوره رعد/۲۴، سوره فرقان/۷۵، سوره احزاب/۳۵، سوره فتح/۲۹، سوره نساء/۹۱

◆ فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره سی و یکم، بهار ۱۳۹۸

ایشان در دیدار فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی فرمودند: «[خصوصیتی] که باید نیروهای مسلح ما به آن توجه داشته باشند، خوشبختانه توجه هم کرده‌اند و این کاملاً آشکار است، مسئله عمل به آیه شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ...» است. معنای این آیه این است که غافلگیر نشوید؛ معنایش این است که اگر چنانچه دشمنی به شما حمله کرد، شما بر اثر کمبود امکانات، کمبود سلاح و مهمات، کمبود آمادگی، خسارت تحمل نکنید که خسارت شما خسارت ملت است، خسارت شما خسارت اسلام است» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۴/۱/۳۰).

ایشان تأکید دارند: «حتی اگر تهدید هم نمی‌کردند باید ما این مراقبت را می‌کردیم، این آمادگی‌ها را افزایش می‌دادیم؛ حالا که صریحاً هم دارند تهدید می‌کنند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۴/۱۰/۳۰). به اعتقاد ایشان لزوم اقتدار نیروهای مسلح نظام اسلامی در هیچ زمانی قابل خدشه نیست، چون منطبق بر دستور قرآنی است، از این رو فرمودند: «نظام اسلامی که با استکبار و ظلم جهانی پنجه درافکنده است، همیشه منتظر توطئه‌ها و ضربه‌ها و تعدی‌ها و تجاوزهای دشمنان باید باشد؛ خود را آماده نگه دارد» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۸۸/۲/۲۳). در اقتدار نیروهای مسلح نباید به هیچ حدی اکتفا شود؛ هر روز باید آماده‌تر از دیروز بود تا در عرصه هم‌وردی با دشمنان، توانایی ایجاد هراس داشته باشند، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هشدار دادند: «ممکن است ملت ایران و کشور عزیز ما تا سال‌های متمادی هم مورد تهاجم هیچ دشمنی قرار نگیرد... اما این نباید موجب کاهش آمادگی‌ها شود؛ همیشه باید آماده بود» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۸۳/۱۲/۱۹).

ایشان تأکید دارند: هرچند نیروهای مسلح موظف به دفاع از کیان اسلام و کشور هستند؛ ولی این به معنای سلب مسئولیت از بقیه افراد جامعه نیست. خداوند خطاب به همه مسلمانان این مهم را تذکر می‌دهد که «باید این حکم «اعِدُّوا» را به معنای دقیق کلمه بفهمیم و عمل کنیم. از لحاظ نظامی، در درجه اول، ارتش و سپاه و سپس آحاد مردم باید آمادگی داشته باشند... دفاع و پشتیبانی و کمک به ارتش و سپاه، وظیفه همه است. بسیج، یعنی مجموعه آحاد ملت؛ آن‌هایی که می‌توانند دفاع کنند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۶۹/۹/۲۴). از این رو «بسیج مایه عزت کشور و نظام است. چرا؟ چون معنای بسیج حضور متن مردم در عرصه‌های فعالیت‌های اساسی برای ملت و کشور است. هر دولتی و هر کشوری وقتی مردم را داشته باشد، هر جایی که متن مردم حضور پیدا کنند و مردم حرکت بکنند به یک سمتی، پیروزی قطعی است» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۲/۸/۲).

۶- امنیت زیست‌محیطی: مباحث زیست‌محیطی سابقه طولانی در بررسی‌های امنیتی ندارد، اما امروزه توجهات زیادی را به خود جلب نموده است. جدول ذیل بخشی از فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امنیت زیست‌محیطی است.

بُعد امنیتی	مستندات
زیست‌محیطی	ارتقاء شاخص‌های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی. (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)
زیست‌محیطی	نگاه به مسئله آب‌وهوا، نگاه به مسئله غبار، نگاه به مسئله دود، نگاه به مسئله هوای سالم، نگاه به مسئله آب سالم، نگاه به محیط‌زیست سالم، نگاه به مسئله جنگل‌ها، نگاه‌های اصلی است؛ این‌ها را در متن برنامه‌ها، در مجاری همه برنامه‌های زندگی بگنجانند. (۱۳۸۹/۱۲/۱۷)
زیست‌محیطی	حفظ حریم محیط‌زیست باید جزئی از فرهنگ عمومی بشود (۱۳۹۳/۱۲/۱۷)
زیست‌محیطی	از جهتی از همه مهم‌تر، فرهنگ‌سازی است؛ ... مردم بدانند که اهمیت حفظ محیط‌زیست چقدر است. (۱۳۹۳/۱۲/۱۷)
زیست‌محیطی	جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست... بایستی تخریب محیط‌زیست جرم محسوب بشود؛ (۱۳۹۳/۱۲/۱۷)
زیست‌محیطی	بنابراین من بر روی مسئله محیط‌زیست... تکیه می‌کنم... مسئله منابع طبیعی بسیار مهم است. منابع طبیعی ثروت‌های ملی‌اند. (۱۳۸۹/۱۲/۱۷)
زیست‌محیطی	تخریب محیط‌زیست انسانی و منافع طبیعی، اوج تازه و مخاطره‌انگیزی یافته است. (۱۳۶۵/۰۶/۱۴)

جدول شماره (۶): فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امنیت زیست‌محیطی

از نگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): «اهمیت مسئله محیط‌زیست ایجاب می‌کند که همه دستگاه‌هایی که به نحوی با مسئله محیط‌زیستی انسان در کشور مرتب‌بند، با یکدیگر به صورت صمیمانه همکاری کنند» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): (۱۳۹۳/۱۲/۱۷).

ایشان در تشریح دیدگاه اسلامی نسبت به محیط‌زیست می‌فرمایند: «اسلام نسبت به زمین و کره خاکی ... یک جا قرآن می‌فرماید: وَ الْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ؛ (الرحمن: ۱۰) زمین را - یعنی این کره ارضی را - برای انسان‌ها ما آفریدیم؛ مال همه است. ... امروز متعلق به شما است؛ فردا متعلق

به فرزندان شما، به نوه‌های شما و به دودمان شما تا آخر؛ ... در یک آیه دیگر می‌فرماید: خَلَقَ لَكُمْ ما فی الْأَرْضِ جَمِیعًا؛ (بقره: ۲۹) همه آنچه در زمین است و متعلق به زمین است، برای شما انسان‌ها آفریده شده؛ بنابراین چون مال خودتان است، به نفع شما است، متعلق به شما است، باید تخریبش نکنید. ... در آیه دیگر می‌فرماید: وَ اسْتَعْمَرُكُمْ فیها؛ (هود: ۶۱) خداوند متعال که خالق این زمین و خالق شما است، شما را مؤظف کرده است که این زمین را آباد کنید؛ ... یک آیه دیگر درباره «اللذالخصام» است؛ یعنی لجوج‌ترین، خبیث‌ترین، سرسخت‌ترین دشمنان که خصوصیاتِ برایش ذکر می‌شود؛ یکی از خصوصیات این است: إِذا تَوَلَّى سَعَى فی الْأَرْضِ لَیُفْسِدَ فیها وَ یُهْلِکَ الْحَرثَ وَ النَّسْلَ؛ (بقره: ۲۰۵) حرث و نسل را از بین می‌برد، فاسد می‌کند؛ یعنی تولید گیاهی را و تولید انسانی را - نابود می‌کند. ... این را خدای متعال فساد می‌داند، بعد هم می‌فرماید: وَ اللَّهُ لا یُحِبُّ الْفُسَادَ. (بقره: ۲۰۵) ... ده‌ها روایت با مضامین عالی در اسلام، در متون دینی ما درباره زمین، درباره محیط‌زیست ما هست؛... قضیه محیط‌زیست خیلی قضیه مهمی است...» (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی): ۱۳۹۳/۱۲/۱۷).

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) همچنین در پیامی که به همایش حقوق محیط‌زیست ایران در سال ۱۳۸۲ دادند، می‌فرمایند: «تخریب محیط‌زیست معلول نابرابری‌های اجتماعی و استفاده غلط از طبیعت و یکی از عوامل تضييع حقوق انسان‌ها است... شیوه‌های ناصحیح و غیرعادلانه در تعامل با طبیعت و آلوده ساختن محیط‌زیست در کشورمان نشان‌دهنده فقدان آگاهی‌های زیست‌محیطی و ضعف سازوکارهای قانونی در صیانت از محیط‌زیست و جلوگیری از آلوده ساختن آن است. برای از بین بردن این نقیصه بزرگ و اساسی باید آگاهی افراد نسبت به مسائل زیست‌محیطی افزایش یابد و مدیریت‌های کلان در ایجاد ساختار مناسب همراه با الزامات قانونی برای رعایت حقوق عمومی تلاش کنند و انگیزه‌ها و حساسیت‌ها را برای مقابله با آلاینده‌ها بالا ببرند.»

تجزیه و تحلیل:

هر حکومتی فارغ از ایدئولوژی خود می‌باید در تأمین امنیت مردم جامعه خویش بکوشد، زیرا بقاء و دوام حکومت‌ها در شرایط ناامنی همواره با تهدید روبرو خواهند بود. نظام اسلامی علاوه بر قاعده فوق و مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، خود را مؤظف به تأمین حقوق مردم دانسته و امنیت را یکی از حقوق اصلی مردم می‌داند، از این رو و با توجه به پیچیدگی جوامع امروزی، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به عنوان رهبر و مسئول اداره کلان جامعه که باید از روند امور کشور بر اساس آموزه‌های اسلامی مراقبت نماید، همواره مراقب احقاق حقوق مردم از جمله تأمین امنیت آنان،

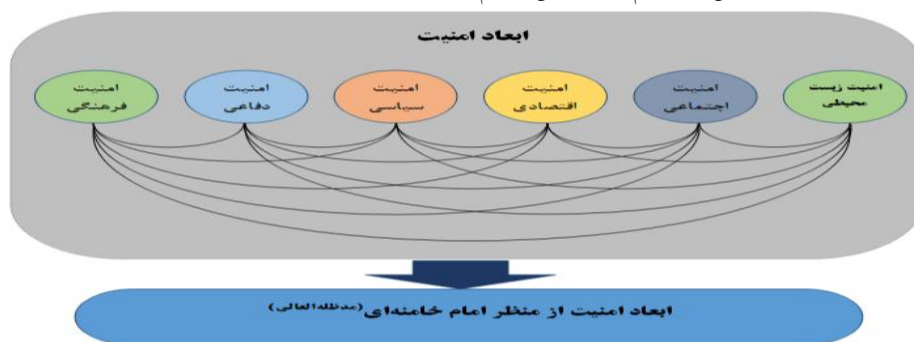
بوده‌اند. ایشان در دیدار با مسئولان دستگاه‌های مختلف، مستقیم و یا غیرمستقیم بر تأمین امنیت در حوزه مسئولیتی آنان تأکید کرده‌اند.

ایشان هیچ‌یک از ابعاد جامعه را از نظر دور نداشته و نسبت به امنیت آن‌ها حساس بوده‌اند و در تعامل دائمی با مسئولان حوزه‌های مختلف جامعه، ضمن رصد تحولات حوزه مربوطه، آسیب‌ها و تهدیدات موجود را در نظر داشته و رهنمودهای مورد نیاز را ارائه داده‌اند. ایشان به جد معتقدند ناامنی در هر یک از ابعاد گفته شده به سرعت به سایر حوزه‌ها و ابعاد دیگر جامعه تسری یافته و کارآمدی نظام را زیر سؤال خواهد برد، از این رو ایشان با ژرف‌نگری تمام، امنیت را در همه ابعاد و شئون اجتماعی مدنظر دارند.

واکاوی و تحلیل بیانات ایشان و همچنین مستخرج از کار تحقیقی که در دانشگاه عالی دفاع ملی در قالب رساله دکتری صورت گرفته، بیانگر آن است که می‌توان هشدارها و تذکرات ایشان را به مسئولان و آحاد جامعه، در شش بُعد فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، دفاعی-امنیتی و زیست‌محیطی سازمان‌دهی کرد و دغدغه ایشان را در تأمین امنیت آن ابعاد تفهیم نمود. فراوانی و تمرکز ایشان بر هر یک از ابعاد مطروحه امنیت، تاکنون ناظر به شرایط عمومی کشور، جامعه و تهدیدات نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران بوده است؛ به عبارت دیگر ایشان از ورای دیدگاهی که در بخش‌های مختلف جامعه وجود دارد، شرایط کلی کشور را رصد کرده و متناسب با تهدیدات یا آسیب‌هایی که در بخش‌های مختلف وجود دارد هشدارهای امنیتی خویش را می‌دهند، منتها این هشدارها متناسب و از جنس کاری حوزه یا بُعد مورد نظر می‌باشد.

نکته دیگر ارتباطی است که این ابعاد با یکدیگر دارند، بر اساس تحلیل فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نگرش ایشان به مسائل جامعه به صورت یک منظومه است و می‌توان بین تذکرات و هشدارهای ایشان در ابعاد مختلف جامعه نوعی ارتباط نظامند را درک نمود. از طرفی ابعاد گفته شده به همراه مؤلفه‌های خود بر یکدیگر اثر دارند، لذا بی‌توجهی به یک بُعد از امنیت جامعه و یا آسیب دیدن و مورد تهدید واقع شدن هر یک از ابعاد امنیت، سایر ابعاد را متأثر نموده و امنیت را در گستره وسیع‌تری تنزل می‌دهد.

در ذیل مدل ابعاد امنیت و ارتباطی که با هم دارند، آمده است.

نتیجه‌گیری:

بررسی و واکاوی و تحلیل بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نشان دهنده جامعیت و اشراف ایشان بر حوزه‌های مختلف اجتماعی است. متناسب با موضوع این پژوهش که ابعاد امنیت را در گفتمان ایشان واکاوی نموده، نتایج ذیل حاصل شده است.

اول) بر اساس واکاوی و تحلیل صورت گرفته ابعاد امنیت در منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در شش بُعد امنیت فرهنگی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت اجتماعی، امنیت دفاعی و امنیت زیست محیطی است. بر اساس نتایج مستخرج از رساله «طراحی الگوی راهبردی امنیت ملی با رویکرد اسلامی و با تأکید بر گفتمان ولایت»، مبتنی بر بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و نظرگیری از جامعه خبرگی، در رتبه اهمیت این ابعاد باید گفت:

۱- امنیت فرهنگی چارچوب نگرشی و ایدئولوژی حاکم بر مناسبات سیاسی را رقم زده و مناسبات اجتماعی را شکل می‌دهد. همچنین بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و دفاعی و زیست محیطی امنیت ملی تأثیر می‌گذارد. اهمیت دیگر امنیت فرهنگی در آن است که در مرحله پیدایش، استقرار و استمرار نظام اسلامی حائز اهمیت بوده و می‌تواند در صورت غفلت، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن در جامعه علیه نظام اسلامی دچار تغییر و تحول گشته و در نهایت امنیت ملی را دچار مخاطره نمایند.

۲- بُعد امنیتی - دفاعی، این بُعد هرگاه که تهدید نظامی علیه کشور بیشتر می‌شود، جلوه بیشتری می‌یابد، هرچند بازدارندگی امری است که به صورت دائمی مورد توجه بوده و هشدارهای ولی فقیه در این خصوص مربوط به یک دوره مشخص نیست و در طول سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی تأکید بر تقویت بنیه دفاعی کشور همواره ادامه داشته است.

۳- امنیت سیاسی؛ این بُعد درصدد تأمین امنیت سیاسی در جامعه است. در این بُعد توجه به بصیرت، روحیه و تفکر انقلابی، استکبارستیزی، تلازم دین و سیاست، جهاد کبیر و پرهیز از جنجال رسانه‌ای وجود دارد. همچنین با تأمین اقتدار ملی، اولویت منافع ملی، رعایت عزت، حکمت و مصلحت، مردم‌سالاری نیز مشارکت مردم در انتخابات و تضمین مشارکت مردم در صحنه‌های مختلف، باعث می‌شود آرامش سیاسی جامعه تأمین شود.

۴- بُعد امنیت اقتصادی بر سایر ابعاد تأثیرگذار بوده و همچنین از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد. حوزه اقتصادی از چنان جایگاهی برخوردار است که در عصر حاضر به جرأت می‌توان گفت تعیین‌کننده قدرت حاکمیت در ابعاد دیگر است. هر حکومتی برای تقویت و ارتقاء توانمندی‌های خود در عرصه‌های فرهنگی، دفاعی، سیاسی، زیست‌محیطی و غیره نیازمند سرمایه و قدرت اقتصادی است. این بُعد از قدرت برای هر کشوری چنان اهمیتی دارد که تعیین‌کننده مراودات سایر کشورها با او خواهد بود.

از طرفی پس از بُعد امنیت فرهنگی، به تجربه ثابت شده اقتصاد و معیشت مردم مهم‌ترین عاملی است که جوامع مختلف را با تغییر و تحولات بنیادین مواجه می‌نماید. این بُعد چنان تأثیرگذار است که در دوره فشار اقتصادی به مردم، فرهنگ و مباحث آن به حاشیه رفته و به‌عنوان عامل اصلی در مباحث اداره جامعه قرار می‌گیرد. در جوامعی مانند ایران که از گذشته از بیماری‌های متعددی در حوزه اقتصادی رنج می‌برده است، تلاش‌های مضاعف برای ساماندهی اقتصادی ضروری است. نظر به مدعیات نظام اسلامی در حوزه استقلال عمل و مبارزه با راهبردهای سلطه‌طلبانه قدرت‌های فرامنطقه‌ای، اولین مؤلفه‌ای که در بُعد امنیت اقتصادی می‌باید مورد توجه قرار گیرد، خوداتکایی در اقتصاد می‌باشد؛ زیرا بُرنده‌ترین سلاحی که دشمنان نظام اسلامی در عصر مبادلات اقتصادی برای ضربه زدن به نظام اسلامی طراحی نموده‌اند، تحریم‌های اقتصادی است. لذا مهم‌ترین عامل کاهش اثر سلاح تحریم اقتصادی علیه کشور و امنیت آن، خوداتکایی در بخش‌های اصلی و زیربنایی اقتصادی است.

۵- بُعد امنیت اجتماعی با مؤلفه‌های مذکور ضمن تأثیرگذاری بر سایر ابعاد از آن‌ها تأثیر می‌گیرد. شاخص‌های مؤلفه سرمایه اجتماعی به ترتیب اولویت عبارتند از رضایتمندی جامعه، عدالت و اقتدار قضایی، امنیت روحی و روانی، قانون‌گرایی و رعایت حقوق شهروندی. مؤلفه خانواده شاخص‌های نسل انقلابی، نرخ طلاق و نرخ ازدواج را داراست. اعتماد ملی سومین مؤلفه در بُعد امنیت اجتماعی سه شاخص دارد، وفاق اجتماعی، کاهش مشکلات اجتماعی و اعتماد به

یکدیگر و شاخص‌های مؤلفه نشاط و امید به ترتیب عبارتند از استقامت مردم، نوآوری‌های نظام‌مند و کاهش افسردگی در جامعه.

در این بُعد سرمایه اجتماعی، مقبولیت حاکمیت را موجب می‌شود که در امنیت اجتماعی و سیاسی از اهمیت فراوانی برخوردار است. هر حکومتی نیازمند سرمایه اجتماعی است. این سرمایه با تأمین حقوق شهروندی و کسب رضایتمندی آحاد جامعه با خدمتگزاری به آن‌ها به دست می‌آید. حکومتی که بقاء خود را با حضور مردم در صحنه‌های مختلف و استمرار خود را مستظهر به پشتیبانی مردم می‌داند، چاره‌ای جز ایجاد و ارتقاء سرمایه اجتماعی ندارد. ایجاد چنین سرمایه‌ای برای حکومتی که به دنبال ایجاد امنیت مردم‌پایه است اهمیت مضاعفی می‌یابد. چنین مؤلفه‌ای در صورت تحقق، سرمایه‌ای برای ارتقاء و تعمیق امنیت اجتماعی و حضور و نقش‌آفرینی مردم خواهد بود، به گونه‌ای که هزینه تأمین امنیت را به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش می‌دهد.

۶- امنیت زیست‌محیطی؛ هرچند در گذشته به تأثیر این بُعد در امنیت ملی کمتر توجه می‌شده اما مسائل زیست‌محیطی پیش آمده در سال‌های اخیر تمام خبرگان عرصه امنیت را مجاب نموده است که فصل مستقلی را به محیط‌زیست و تأثیرات آن در امنیت ملی اختصاص دهند. انسان‌ها قبل از هر فعالیتی در عرصه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و حتی نظامی نیازمند تنفس در هوای سالم و بهره‌گیری از منابع سالم آب و غذا هستند که همه این‌ها در محیط‌زیست باید جستجو شود و اگر محیط‌زیست قابل زیستن نباشد، همه فعالیت‌های بشری بلاموضوع خواهند شد. تأثیر سایر ابعاد با امنیت زیست محیط تا حدودی روشن است. بُعد اقتصادی مهم‌ترین بُعدی است که بر امنیت زیست‌محیطی تأثیر مخرب یا مثبت خواهد داشت. بهره‌گیری بیش از حد و غیراصولی از طبیعت برای حداکثر سازی سود، بزرگ‌ترین تهدید علیه محیط‌زیست تاکنون بوده است. بُعد دفاعی و امنیتی با شرایط و بستر امنی که فراهم می‌نماید؛ زمینه اجرای طرح‌های ثبات‌زای زیست‌محیطی را فراهم می‌نماید؛ مانند بحران ریزگردها که به خاطر مسائل ناامنی در کشورهای همسایه امکان اجرای برخی طرح‌های زیست‌محیطی از بین رفته است. سایر ابعاد نیز هرچند غیرمستقیم، بر حفظ سلامت محیط‌زیست یا تخریب آن تأثیرگذار می‌باشند.

دوم) از دید ایشان امنیت مقوله‌ای نیست که صرفاً در حیطه مسئولیتی قوای مسلح یا امنیتی و انتظامی باشد، بلکه همه دستگاه‌ها و کارگزاران حکومتی و حتی آحاد مردم در تأمین و ارتقاء امنیت دارای نقش هستند.

سوم) امنیت پایدار حاصل نخواهد شد مگر آنکه هر دستگاهی به وظیفه ذاتی خویش در خدمت به مردم و حل مسائل حوزه کاری خویش در جامعه اهتمام ورزد.

چهارم) حاکمیت باید در تأمین امنیت در ابعاد فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی به همان میزان اهمیت دهد که به امنیت نظامی، انتظامی و امنیتی بهاء می‌دهد، چراکه تهدید هر یک از ابعاد مطروحه بر بُعد نظامی - امنیتی تأثیر می‌گذارد و این قاعده برای هر یک از ابعاد نسبت به سایر ابعاد امنیت صادق است. چنانچه در مدل طراحی شده نشان داده شده است، بین ابعاد امنیت ارتباط کاملاً معنادار و مستقیمی وجود دارد و امنیت هر یک از ابعاد امنیت که مورد خدشه قرار گیرد، اثر خود را بر سایر ابعاد نشان خواهد داد.

پنجم) در دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) امنیت از جمله حقوق مردم است که در همه ابعاد باید تأمین گردد.

ششم) کارگزاران حکومتی در مواجهه با عوامل ناامنی در کشور باید با قاطعیت برخورد نمایند. هفتم) در تأمین امنیت در ابعاد مختلف نباید از دشمن و طرح‌های او غفلت نمود، از این رو هشیاری در برابر دشمن اصلی اساسی است.

پیشنهادهای

برخی از مسئولان و کارگزاران حکومتی که در بخش‌های غیرنظامی و غیرامنیتی فعالیت می‌نمایند، درک درستی از نقش دستگاه تحت مسئولیت خود در تأمین و ارتقاء امنیت در جامعه ندارند، لذا تبیین فرمایشات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و دیدگاه‌های ایشان در تأمین امنیت در ابعاد مختلف برای مسئولان دستگاه‌های مختلف ضرورتی غیرقابل انکار است. این امر باید توسط کارشناسان امنیتی و کارشناسان دستگاه‌های مربوطه و به صورت مستقل برای هر دستگاه تبیین گردد و سازوکاری برای ملتمز کردن مدیران دستگاه‌ها برای عمل به توصیه‌ها و فرامین امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مشخص شود.

منابع:

- قرآن کریم (ترجمه آیت الله مکارم شیرازی).
- نهج البلاغه ترجمه دشتی.
- سایت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قابل دسترسی در: <http://farsi.khamenei.ir>
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۰)، فرهنگ امنیت جهانی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- جمشیدیان، هادی، (۱۳۹۴)، مکتب امنیتی نظام جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اندیشه و آرای امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، رساله دکتری، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- حبیب‌زاده، قاسم، (۱۳۹۶)، طراحی الگوی راهبردی امنیت ملی با رویکرد اسلامی و با تأکید بر گفتمان ولایت، رساله دکتری، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۹۱)، مفاتیح الحیات، چاپ چهل و هشتم قم: نشر اسراء.
- جهان‌بزرگی، احمد، (۱۳۹۳)، امنیت در نظام سیاسی اسلام (اصول و مؤلفه‌ها)، چاپ دوم، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- دانشگاه عالی دفاع ملی، گروه مطالعاتی امنیت، (۱۳۸۷)، نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- دهقانی، محمدحسین، (۱۳۹۲)، مفاهیم و شاخص‌های امنیت اقتصادی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و ارائه راهکار مناسب، تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- عبدالله‌خانی، علی، (۱۳۸۳)، نظریه‌های امنیت، جلد اول، تهران: ابرار معاصر.
- کریمی‌مله، علی و همکاران، (۱۳۸۹)، تهدیدات سیاسی امنیت ملی از دیدگاه امام خمینی (ره)، تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره مسلسل ۴۹.
- مجلسی، محمدباقر، (بی‌تا)، بحار الانوار، ۱۱۰ جلدی، قم: دار الکتب الاسلامیه.
- نویدنیا، منیژه، (۱۳۸۸)، امنیت اجتماعی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- هاشمیان فرد، زاهد، (۱۳۹۰)، امنیت در اسلام، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.